

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, професора
Котухи Олександра Степановича
на дисертацію Харченко Наталії Петрівни
на тему: «Ціннісні засади сучасної правової політики в Україні», подану на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право**

На основі аналізу тексту наукової роботи та праць, що були опубліковані авторкою за темою дисертації, можна підсумувати таке.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Ціннісна складова Української держави отримала своє закріплення в конституційних положеннях, зокрема у ст. 3 Конституції України, за якою найвищою конституційною цінністю є людина, її права та свободи. Окрім того, у суспільстві цінністю визнається й правова держава – така, в якій режим правління демократичний і конституційний, владні відносини регулюються правом та враховують інтереси всіх громадян, існує система поділу влади та їх взаємоконтроль, визнаються й гарантуються права людини, існує взаємна відповідальність держави й особистості. Як відомо, поняття правової держави увійшло в суспільну свідомість завдяки зусиллям таких відомих філософів, як Платон, Аристотель, Гоббс, Локк, Монтеск'є, Руссо, Кант та ін. Існування правової держави неможливе без громадянського суспільства, тобто вільного, демократичного правового суспільства, орієнтованого на особистість, що забезпечує свободу творчої та будь-якої іншої діяльності, а також забезпечує реалізацію прав людини та громадянина. Законність і правопорядок посідають центральне місце серед політико-правових цінностей.

Поняття «політичні цінності» можна розглядати у двох основних сенсах. По-перше, це вищі принципи, які забезпечують деяку згоду в суспільстві щодо основних проблем і цілей. По-друге, ці цінності – уявлення людей про бажаний тип політичної системи, політичні цілі, засоби їх досягнення, які впливають на політичні стратегії й поведінку індивідів. І саме в контексті другого значення важливо зауважити щодо цінності людини та правової держави в суспільстві. Саме ці цінності і становлять основний зміст правової політики України, яка йде демократичним шляхом, долаючи всі перешкоди й сучасні загрози на своєму шляху. З огляду на це, дисертаційне дослідження Харченко Наталії

Петрівни на тему «Ціннісні засади сучасної правової політики в Україні» є актуальним та своєчасним.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами і темами

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри права та публічного управління Закладу вищої освіти “Університет Короля Данила” за напрямками “Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)” (державний реєстраційний номер 0116U002342) та “Закономірності розвитку і функціонування правової держави” (державний реєстраційний номер 0111U006673).

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором

Достовірність результатів дисертаційного дослідження підтверджує їх апробація на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, форумах, конгресах.

Основні положення та результати дисертації повно висвітлені в 6 наукових публікаціях, з яких 3 статті опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 у науковому періодичному виданні країни Європейського Союзу (Республіки Польща), та 2 тези доповідей, оприлюднених у збірниках матеріалів конференцій, а саме: III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу» (м. Полтава, 7-8 грудня 2021 р.); Міжнародному науковопрактичному симпозиуму «Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки» (м. Івано-Франківськ, 20 травня 2022 р.).

Одержані наукові результати дисертації становлять і науково-теоретичний, і практичний інтерес та можуть бути використані у навчальному процесі Закладу вищої освіти “Університет Короля Данила” при викладанні курсів “Теорія держави і права”, “Актуальні проблеми теорії держави і права”, “Конституційне право” (акт впровадження від 04.09.2023); науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку Університету Короля Данила, Прикарпатського регіону та України відповідно до плану проведення наукових досліджень, при підготовці науково-практичних

експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів в зазначеній сфері (довідка про впровадження від 08.09.2023).

Наведені в дисертації положення, а також узагальнення нормативно-правового матеріалу можуть бути використані у процесі підготовки навчальних посібників і підручників для студентів та аспірантів юридичних факультетів закладів вищої освіти, а також як допоміжний матеріал у діяльності державних органів.

Загальний обсяг дисертації становить 188 сторінок, із них основного тексту 150 сторінок, список використаних джерел налічує 204 найменувань і розміщений на 19 сторінках. Три додатки займають 4 сторінки.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження

Основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані авторкою самостійно, відображають особистий внесок дисертантки та характеризуються науковою новизною.

Дисертаційна робота є однією з перших комплексною теоретико-правовою характеристикою ціннісних засад, що лежать в основі сучасної правової політики України, спрямованою на визначення їхнього впливу на формування та розвиток правової системи держави.

Серед найбільш вагомих результатів дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, та заслуговують на увагу слід відзначити наступні: **уперше обґрунтовано**, що у сучасному українському правознавстві спостерігається підвищений інтерес до ціннісно-орієнтаційного підходу у вивченні інституційних та спеціальних засад правової політики України. Це пояснюється тим, що тривалий час вітчизняні правознавці загалом і теоретики права зокрема трактували правову політику як ціннісно-орієнтаційне нейтральне явище, байдуже навіть до моральних цінностей. Причиною такого підходу було домінування протягом тривалого часу в українській правовій науці легалістично-позитивістського правового мислення, пройнятого ідеєю тотожності права і норми та принципу морального мінімуму в праві, що виникають з волі державної влади, законодавця; визначено, що правова політика, виражаючись у специфічно орієнтованій діяльності її суб'єктів, спирається на можливість державно-владного примусу, містить нормативно-організаційні засади, здійснюється правовими методами. Також авторкою **удосконалено** основні ціннісні напрямки розвитку сучасної правової політики України, зокрема: розвиток законодавчої системи у відповідних сферах; забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина; контроль правозастосування, виконання нормативно-правових актів; концептуалізація правової політики, перегляд змісту правової системи, аналіз її відповідності

принципам правової політики; адаптація норм законодавства України до вимог законодавства ЄС; розвиток правової культури та правової свідомості громадян, подолання проявів правового нігілізму; загальноправові аксіологічні засади правової політики в Україні, які охоплюють низку ціннісних принципів, на яких ґрунтується правова система держави та цінності суспільства.

Повнота висвітлення і викладення сформульованих у дисертаційній роботі положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях та рефераті

Результати дисертаційної роботи достатньо повно відображено в 6 наукових публікаціях, з яких 3 статті опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 у науковому періодичному виданні країни Європейського Союзу (Республіки Польща), та 2 тези доповідей, оприлюднених у збірниках матеріалів конференцій.

Наукові публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи та відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії.

Теоретичні та практичні результати дослідження пройшли апробацію та одержали схвалення на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, форумах, круглих столах.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи

Як і будь-яке орієнтовано-наукове дослідження дисертація Н. П. Харченко має дискусійний характер, що може слугувати підставою для подальших обговорень цієї проблематики:

1. Авторка дисертації, характеризуючи аксіологічні засади правової політики доволі коротко зупинилася на таких її аспектах як міжнародні цінності. Зокрема, зазначаючи, що «Відносно автономну систему міжгалузевих та галузевих ціннісних засад правової політики становлять засади міжнародного права, серед яких також загальні ціннісні засади міжнародного права (загальні ціннісні засади права, визнані цивілізованими націями), міжгалузеві та галузеві ціннісні засади та ціннісні засади інститутів міжнародного права. Хоча серед цих ціннісних засад є багато таких, які поширюють свою дію на національні правові системи, некоректно повністю ототожнювати міжгалузеві та галузеві ціннісні засади правової політики із загальновизнаними ціннісними засадами міжнародного права, як це іноді буває

в літературі». Разом з тим, поза увагою здобувачки залишаються правові стандарти Європейського Союзу в сфері гарантування й захисту прав людини, що з огляду на отримання Україною статусу держави-кандидата та триваючий процес підготовки до вступу в ЄС (який включає адаптацію національного законодавства до правових стандартів Союзу) є певною прогалиною. Просимо висвітлити на прилюдному захисті.

2. Уважаємо, що деякого уточнення потребує теза дисертантки, яка міститься на с. 112, про те, що «правова політика повинна формуватися за активної участі науковців, представників різних сфер правової діяльності – правотворчої, правоохоронної, насамперед – судової, правоохоронної, правозахисної). Далі в цьому контексті авторка веде мову про певну ідеологію, яка сприймається і впроваджується владою в практику суспільних відносин, контрольованих громадянським суспільством. Проте, авторка обмежується лише констатацією і не розкриває наведену тезу повною мірою. У зв'язку з цим виникає низка питань: в чому ж полягає формування правової політики за активної участі науковців, представників різних сфер правової діяльності – правотворчої, правоохоронної, насамперед – судової, правоохоронної, правозахисної? Цікаво було б почути аргументацію Наталії Петрівни з цього приводу.

3. Розділ 3 дисертаційної роботи присвячений проблематиці трансформації ціннісних засад правової політики України. В межах даного розділу авторка приділяє увагу дослідженню таких питань, як специфіка впливу державно-правових реформ, міжнародних та європейських норм на правову політику та ін. З огляду на предмет дисертаційного дослідження, розгляд цих питань є безумовно важливим і доречним. Разом з тим, на наш погляд, роботу значно збагатило б, якби авторка не просто здійснила аналіз наведених цінностей як таких, а співвіднесла і поєднала цей аналіз із реаліями сьогодення, особливо з тими проблемами і наслідками повномасштабного вторгнення та триваючої війни росії проти України, з якими щодня стикається наша держава та її громадяни.

Проте, варто наголосити, що вказані недоліки і наведені зауваження в основному вказують на дискусійні моменти та не заперечують загальної позитивної оцінки дисертації Н. П. Харченко.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

В цілому за своєю структурою, змістом, обсягом та оформленням дисертація відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Робота викладена лаконічною науковою мовою. Після кожного розділу і після роботи в цілому викладаються ґрунтовні висновки, одержані авторкою особисто.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Назва дисертації відображає її зміст, що у свою чергу свідчить про досягнення сформульованої мети та вирішення поставлених авторкою завдань дослідження.

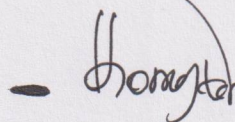
Оформлення і зміст дисертаційної роботи відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій, поданих на здобуття ступеня доктора філософії.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота Н. П. Харченко на тему «Ціннісні засади сучасної правової політики в Україні» є актуальним, самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Отримані результати та висновки належно обґрунтовані, містять наукову новизну, мають теоретичне та практичне значення. Зазначене засвідчує, що за змістом, актуальністю, оформленням, підходами до вирішення наукових проблем, теоретичним та прикладним значенням отриманих результатів дисертаційна робота на тему «Ціннісні засади сучасної правової політики в Україні» відповідає всім вимогам, а її авторка, Н. П. Харченко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, професор,
декан факультету права Львівського
торговельно-економічного університету

О. С. Котуха

